

наявної інформації на початку розслідування. Своєчасність його проведення сприяє збереженню слідової обстановки та доказової інформації, які мають важливе значення для розслідування кримінального правопорушення, зокрема грабежу, учиненого неповнолітнім.

Список використаних джерел:

1. Фирсов Е.П. О понятии следственного осмотра / Е.П. Фирсов // Теория и практика криминалистики и судебной экспертизы. – Саратов, 1978. Вып. 2. – С.61–62.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 04 лютого 2013 р. (офіц. текст). – К. : ПАЛИВОДА А.В., 2013. – 328 с.
3. Криминалистика : [учебник] / под ред. И.Ф. Пантелеева, Н.А. Селиванова. – М. : Юрид. лит., 1984. – 544с.
4. Васильев А.Н. Тактика отдельных следственных действий / А.Н. Васильев. – М. : Юрид. лит. – 2009. – 327 с.
5. Лившиц Е.М. Тактика следственных действий / Е.М. Лившиц, Р.С. Белкин. – М. : Новый юристь, 1997. – 176 с.
6. Колпаков В.П. Избранные труды по криминалистике / В.П. Колмаков. – М. : Юрид. лит., 2008. – 399 с.
7. Каневский Л.Л. Расследование и профилактика преступлений несовершеннолетних / Л.Л. Каневский. – М. : Юрид. лит., 1982. – 112 с.
8. Криминология XX века / под. ред. В.Н. Бурлакова и В.П. Сальникова. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2000. – 554 с.
9. Россинская Е.Р. Криминалистика. Вопросы и ответы : [учебное пособие] / Е.Р. Россинская. – М. : Закон и право ; ЮНИТИ-ДАНА, 1999. – 351 с.
10. Богачук І.В. Огляд місця події під час розслідування грабежів і розбоїв, вчинених неповнолітніми / І.В. Богачук // Міжнародні науково-практичні інтернет-конференції за різними юридичними напрямками [Електронний ресурс]. – Режим доступу : lex-line.com.ua?go=full_article&.
11. Чернишев А.І. Ефективність застосування криміналістичної техніки при проведенні огляду місця події / А.І. Чернишев [Електронний ресурс]. – Режим доступу : ukrefs.com.ua/186126.

КОНОНЕНКО Н. О.,

здобувач кафедри криміналістики
та судової медицини

(*Національна академія внутрішніх справ*)

УДК 343.985

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ
ПОТЕРПІЛИХ І СВІДКІВ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ХУЛІГАНСТВА,
УЧИНЕНОГО ПІД ЧАС СПОРТИВНО-МАСОВОГО ЗАХОДУ**

Стаття присвячена висвітленню деяких аспектів розслідування хуліганства, що вчинене під час спортивно-масового заходу. Акцентовано увагу на ролі й місці допиту потерпілих і свідків у розкритті й розслідуванні цього злочину.

Ключові слова: хуліганство, допит, тактичне забезпечення, слідчі дії.

Стаття посвящена рассмотрению некоторых аспектов расследования хулиганства, совершенного во время проведения спортивно-культурного мероприятия. Акцентировано внимание на роли и значении допроса потерпевших и свидетелей в процессе раскрытия и расследования данного преступления.

Ключевые слова: хулиганство, допрос, тактическое обеспечение, следственные действия.

The scientific article is devoted illumination of some aspects of the investigation of the hooliganism. The author has concentrated the attention on the meaning of the interrogation victims and witnesses in a process of investigation of this crime.

Key words: hooliganism, interrogation, tactical supply, investigating acts.

Вступ. Розслідування хуліганства, що вчинене під час спортивно-масових заходів, зазвичай характеризується великою кількістю свідків. Тому на початковому етапі розслідування важливим моментом є збирання повної доказової інформації від зазначеної категорії осіб. Це потребує злагодженої діяльності всіх працівників правоохоронних органів, а також уміння слідчого організувати та провести допити свідків і потерпілих. Адже чітка підготовка до допиту, правильне застосування тактичних прийомів під час нього забезпечить отримання великої кількості потрібної для кримінального провадження інформації. Тому організаційно-тактичні особливості допиту потерпілих і свідків при розслідування хуліганства, що вчинене під час спортивно-масових заходів, потребують детального дослідження й висвітлення.

Вагомий унесок у розвиток ведення допиту внесли такі відомі вчені, як Т.В. Авер'янова, В.П. Бахін, Р.С. Белкін, В.С. Кузьмічов, Є.Д. Лук'янчиков, М.І. Порубов, М.В. Салтевський та інші. Дослідженням питань проведення допиту під час розслідування хуліганства займалися М.С. Бушкевич, М.М. Єфімов, В.І. Захаревський, А.А. Кузнецов, О.І. Овчаренко. Але в їхніх роботах не було приділено достатньої уваги організаційним і тактичним особливостям допитів потерпілих та свідків під час розслідування хуліганства, учиненого під час спортивно-масового заходу.

Постановка завдання. Метою статті є визначення організаційно-тактичних особливостей допитів потерпілих і свідків під час розслідування хуліганства, що вчинене під час спортивно-масового заходу.

Для вирішення зазначеної мети, поставлено такі завдання:

- 1) визначити комплекс тактичних прийомів, що можуть використовуватися при допитах потерпілих і свідків під час розслідування хуліганства, що вчинене при проведенні спортивно-масового заходу;
- 2) дослідити особливості й порядок їх застосування в ході проведення досліджуваної слідчої дії.

Результати дослідження. Допит є найбільш поширеною слідчою дією, за допомогою якої збирається інформація в будь-яких кримінальних провадженнях. М.І. Порубовим допит визначається як процесуальна форма спілкування, змістом якої є одержання інформації, що має стосунок до розслідуваної справи [12, с. 4]. Загалом допит, як зазначає В.А. Журавель, – це процесуальна дія, що являє собою регламентований кримінально-процесуальними нормами інформаційно-психологічний процес спілкування осіб, які беруть у ньому участь, спрямований на отримання інформації про відомі допитуваному факти, що мають значення для встановлення істини у справі [8, с. 252]. Ця слідча (розшукова) дія має пізнавальне значення, а її результати можуть бути використані для встановлення нових фактів, раніше невідомих, а також для перевірки вже наявної інформації.

Допит є найбільш поширеним способом одержання доказів. Водночас допит – найскладніша слідча дія, що, як зазначає В.Ю. Шепітько, потребує від слідчого високої загальної та фахової культури, глибокого знання психології людини [14, с. 3]. Важливе значення

має допит свідків і потерпілих при розслідуванні хуліганства, що вчинене групою осіб під час спортивно-масового заходу.

Як і будь-яка слідча (розшукова) дія допит складається з трьох етапів: підготовки, безпосереднього допиту та фіксації його результатів. Підготовчий етап проведення допиту у справах про хуліганство, що вчинене під час спортивно-масових заходів, оснований на загальних правилах проведення цієї слідчої дії. На нашу думку, найбільш повно висвітлює організаційно-тактичні заходи при проведенні допиту А.Ф. Волобуєв, а саме:

- ретельне, повне й усебічне вивчення матеріалів кримінального провадження;
- визначення черговості допиту (тобто кола осіб, які підлягають допиту, та послідовності їх проведення);
- одержання інформації про допитувану особу;
- ознайомлення з деякими спеціальними питаннями;
- запрошення осіб, участь у допиті яких є обов'язковою;
- планування допиту;
- визначення часу й місця проведення допиту;
- підготовка робочого місця для проведення допиту [7, с. 295–297].

Потерпілими при хуліганстві можуть бути будь-які особи: як сторонні, так і знайомі, родичі хулігана. Потерпілий попереджається про кримінальну відповідальність за давання неправдивих показань за ст. 384 Кримінального кодексу України (далі – КК України).

Психологічний контакт із допитуваною особою необхідно встановити для успішного проведення допиту, тому що, як доречно зазначає Л.Д. Удалова, спілкування під час допиту ускладнюється тим, що допит є специфічною формою спілкування, у процесі якої громадяни, які перебувають у сфері досудового розслідування та судового розгляду справи, входять у безпосередній контакт із представниками слідчих і судових органів, які наділені владними повноваженнями [13, с. 134]. Треба пам'ятати, що кожен потерпілий і свідок є особистістю, у зв'язку з чим необхідним є вибір індивідуального шляху до встановлення з ним психологічного контакту. У зв'язку з цим важливим є вміння слідчого сформулювати між учасниками допиту обстановку довіри або викликати прихильність у допитуваної особи.

Зазвичай допит починається з вільної розповіді свідка. Розглядаючи зазначений тактичний прийом, В.П. Бахін зазначає, що вільна розповідь дає змогу добросовісному допитуваному системно відтворити при розповіді те, що і як саме він це сприйняв, оскільки все сприйняте, як правило, являє собою єдине взаємозалежне ціле, а не окремі розрізнені деталі, що можуть виникнути при запитально-відповідальній формі допиту. Крім того, вільна розповідь не розкриває повною мірою інтерес слідчого, надає можливість оцінити позицію й наміри допитуваного [1, с. 16].

Після вільної розповіді починається постановка запитань. Для послідовної та правильної постановки запитань необхідно визначити обставини, що підлягають установленню під час допиту. Шляхом аналізу досліджень різних науковців до обставин, що повинні з'ясуватись під час допиту потерпілих у досліджуваній категорії справ, були зараховані такі:

- коли, де й за яких обставин було вчинено хуліганські дії, у чому конкретно вони полягали;
- чому виникли протиправні дії;
- наявність і характер взаємин між хуліганом та потерпілим;
- кількість і прикмети учасників хуліганських дій;
- хто зі знайомих у момент нападу знаходився разом із потерпілим, коли і з якої причини покинув його;
- чи був серед групи хуліганів лідер або організатор конкретних дій;
- чи чинив потерпілий опір, якщо так, то в чому він виражався і які сліди могли залишитися в результаті цього на тілі й одязі того, хто нападав;
- чи застосовував хуліган зброю або інші предмети для завдання тілесних ушкоджень;
- які ушкодження виявив згодом потерпілий на своєму тілі й одязі;

- яку матеріальну шкоду заподіяно діями злочинця [3; 4].

Зазначений перелік обставин, звичайно, не є вичерпним. Залежно від конкретної ситуації слідчий може з'ясувати й інші. Але варто пам'ятати, що вважається неприпустимою постановка навідних запитань для з'ясування зазначених обставин.

За допомогою налізу кримінальних проваджень за правопорушення, кваліфікованих за ст. 296 КК України й учинених під час спортивно-масових заходів, встановлено, що допит свідків і потерпілих був спрямований на з'ясування події злочину, обставин злочину, характеру дій злочинців – у 100% випадків; причин та умов, що сприяли вчиненню злочину, – 23%; відомостей про минулі взаємини з підозрюваним – 35%.

Ці відомості вказують на те, що при розслідуванні досліджуваної категорії кримінальних правопорушень слідчі з'ясовують подію й обставини злочину, характер дій злочинців. Проте виявленню причин та умов, котрі сприяли вчиненню злочинів, слідчими приділяється увага в одному випадку з п'яти. А це, у свою чергу, з огляду на велику віктимність особи потерпілого може перешкоджати розслідуванню злочину.

У кримінальних провадженнях досліджуваної категорії потерпілі найчастіше відомі з початку розслідування. Хуліганські дії можуть викликати в потерпілого гострий гнів, обурення, а іноді й страх, пригніченість настрою. У зв'язку з цим досліджувана слідча дія часто поєднуються з певними труднощами, що зумовлені психічним станом допитуваної особи. Потерпілому важко послідовно викласти обставини хуліганських дій, тому ці показання можуть відрізнятися непослідовністю й суперечливістю.

З огляду на зазначені обставини, допитувана особа може як активно співпрацювати зі слідчим, так і перешкоджати встановленню істини у справі. Так, Є.І. Макаренко, залежно від ставлення до встановлення істини й поведінки на досудовому слідстві, ділить потерпілих на дві групи: ті, котрі бажають, і ті, які не бажають давати правдиві свідчення [10, с. 124].

Серед найбільш доцільних тактичних прийомів, що можуть застосовуватись при допиті потерпілих під час розслідування хуліганства, що вчинене під час спортивно-масових заходів, варто виділити допит на місці події й актуалізація показань.

Для дослідження хуліганських дій застосування допиту на місці події сприяє з'ясуванню сутності й механізму події злочину та допомагає свідкові детально описати сприйняті обставини, уточнити деталі того, що відбулося. А для актуалізації показань про складні події, події значної давнини, про що наголошує А.А. Леві, деколи необхідно використовувати метод реконструкції – модельно-матеріального відтворення реальної обстановки [9, с. 87]. Загалом достовірність показань потерпілих перевіряється на основі їх оцінювання з усією сукупністю зібраних по справі доказів.

Свідком за досліджуваною категорією проваджень, як відмічає М.М. Єфімов, може бути особа, котрій відомі значущі для справи обставини, а саме:

- особа, котрій стала відома інформація щодо підготовки й учинення цього злочину;
- особи, які безпосередньо сприймали факт учинення хуліганства;
- працівники правоохоронних органів чи інші особи, котрі затримали злочинця або вживали заходів щодо його встановлення й затримання [5, с. 300–301].

Певна річ, цей перелік не є вичерпним, тому можливим є допит й інших осіб, які володіють інформацією про цю подію.

Тактичні прийоми допиту свідків В.О. Коновалова ділить на такі групи: а) актуалізація відображеного свідком; б) такі, що сприяють відтворенню (словесному) відомої свідкові події; в) спрямовані на викриття неправди й встановлення мотивів умовчання в показаннях свідка; г) спрямовані на встановлення помилок у показаннях і на їх усунення [6, с. 73].

Спочатку свідок у формі вільної розповіді розповідає відомі йому обставини події. Обставини, що потрібно з'ясувати при допиті свідка, у принципі ті самі, як і при допиті потерпілого. Додатково необхідно визначити, як доречно наголошує М.І. Ніколайчик, такі:

- що стало приводом для початку хуліганських дій;
- чи не були вони спровоковані неправильною поведінкою самого потерпілого;

- підозрюваний приніс предмети, якими завдавав тілесні пошкодження потерпілому, чи вони були підібрані на місці події;

- як реагували оточуючі на хуліганські дії [11, с. 14–15].

Але зрозуміло, що в її процесі особа не зможе надати весь обсяг інформації, яка цікавить слідчого. Іноді свідок не надає значення яким-небудь відомим йому обставинам, уважаючи їх неістотними для слідства, а інколи не вміє точно сформулювати думку, забуває щось тощо. У зв'язку з цим виникає необхідність застосовувати постановку запитань.

Так, у березні 2012 р. під час матчу футбольного клубу «Динамо» в м. Києві гр. С. на одній із трибун стадіону вчинив хуліганські дії стосовно гр. З. шляхом заподіяння тілесних ушкоджень, виливання на потерпілого води та інших вчинків. Гр. Д., який був свідком цього діяння, під час допиту не вказував, що підозрюваний голосно нецензурно висловлювався, чим перешкоджав нормальному відпочинку інших глядачів матчу. Також він не згадав про те, що підозрюваний був у нетверезому стані. Це здалося йому звичною для футбольного матчу обставиною, яка не потребує уточнення.

Загалом процес формування показань, від сприйняття до передавання інформації, має психологічний характер. Адже протягом усього цього процесу, про що наголошують Р.С. Белкін та Е.М. Лівшиц, на психіку людини впливають численні об'єктивні й суб'єктивні фактори, дія яких у кінцевому підсумку так чи інакше відбивається на повноті й об'єктивності показань [2, с. 97].

Серед цих факторів варто виділити стан алкогольного сп'яніння, швидкий перебіг події тощо. Тому під час їх допиту необхідно враховувати їхній душевний стан. Збудженим свідкам потрібно надати можливість заспокоїтися. Серед тактичних прийомів, що є найбільш доречними при допиті свідків у досліджуваній категорії справ, варто виділити мобілізацію в пам'яті допитуваного відомостей про подію злочину.

Завдяки опитуванню працівників слідчих підрозділів установлено, що допити свідків при розслідуванні досліджуваної категорії злочинів визначено як джерело, з якого найчастіше отримується інформація для висунування версій щодо особи злочинця та проведення слідчих дій у 27% випадків. Крім того, допит свідків визначався 54% опитаних слідчих як найбільш ефективна слідча дія під час розслідування.

Висновки. У підсумку зазначимо, що допит свідків і потерпілих має важливе значення на початковому етапі розслідування. Це одна з найбільш інформаційно наповнених слідчих дій, за допомогою яких визначаються напрями подальшого розслідування хуліганства, що вчинене під час спортивно-масового заходу. У ході допитів досліджуваної категорії осіб слідчими з'ясовуються обставини події злочину, повідомлення, характер дій кожного співучасника, дані, що мають тактичне значення. Обов'язкове застосування таких тактичних прийомів, як допит на місці події й актуалізація показань.

Список використаних джерел:

1. Бахин В.П. Допрос : [лекция] / В.П. Бахин. – К., 1999. – 40 с.
2. Белкин Р.С. Тактика следственных действий / Р.С. Белкин, Е.М. Лившиц. – М. : Новый Юрист, 1997. – 176 с.
3. Виленский Ю.А. Некоторые вопросы расследования хулиганства / Ю.А. Виленский // Ученые записки. – Саратов : Издательство Саратовского университета. – Выпуск XI. – 1964. – С. 116–124.
4. Власов В.П. Расследование хулиганства / В.П. Власов // Вопросы борьбы с преступностью. – Выпуск 5. – 1967. – С. 116–131.
5. Єфімов М.М. Особливості проведення слідчих дій на початковому етапі розслідування хуліганства / М.М. Єфімов // Наук. вісн. Дніпроп. держ. ун-ту внутр. справ. – 2012. – Спец. вип. (№ 1). – С. 295–303.
6. Коновалова В.Е. Допрос: тактика и психология : [учебное пособие] / В.Е. Коновалова. – Х. : Консум, 1999. – С. 73.
7. Криміналістика : [підручник] / [В.Д. Берна, В.В. Бірюков, А.Ф. Волобуєв] ; за заг. ред. А.Ф. Волобуєва ; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х. : ХНУВС, 2001. – 666 с.

8. Криміналістика : [підручник для студ. юрид. ВНЗ] / [кол. авт. В.М. Глібко, А.Л. Дудніков, В.А. Журавель та ін.] ; за ред. В.Ю. Шепітька. – К. : Видавничій Дім «Ін Юре», 2001. – С. 252.

9. Леви А.А. Применение метода реконструкции при расследовании / А.А. Леви, Я.Г. Цыпарский. – М. : ВИ по изуч. причин и разработке мер предупр. преступности, 1975. – С. 87.

10. Макаренко Е.И. Использование виктимологических данных при допросе потерпевших по делам о квартирных кражах / Е.И. Макаренко // Актуальные проблемы совершенствования производства следственных действий : сборник научных трудов. – Ташкент, 1982. – С. 120–131.

11. Николайчик Н.И. Методика расследования хулиганства : [лекция] / Н.И. Николайчик. – Мн. : МВШ МВД СССР, 1985. – 28 с.

12. Порубов Н.И. Научные основы допроса на предварительном следствии / Н.И. Порубов. – 3-е изд., перераб. – Мн. : Высшэйшая школа, 1978. – С. 14.

13. Удалова Л.Д. Деякі проблеми допиту інформатора в кримінальному судочинстві України / Л.Д. Удалова // Вісник Луганської академії внутрішніх справ. – 2003. – № 1. – С. 133–137.

14. Шепітько В.Ю. Допит : [науково-практичний посібник] / В.Ю. Шепітько. – Х. : КримАрт, 1998. – С. 3.

МАКАРЕНКО Є. І.,
кандидат юридичних наук, професор
(Дніпропетровський гуманітарний
університет)

УДК 343.985.2

ЧИ Є ДОКАЗОМ ФАКТ ЗАТРИМАННЯ ПІДОЗРЮВАНОВОГО В УЧИНЕННІ ЗЛОЧИНУ

У статті висвітлюється реальна мета, яку має переслідувати кримінально-процесуальне затримання особи, підозрюваної в учиненні злочину.

Ключові слова: підозрюваний, затримання, захід забезпечення кримінального провадження, процесуальна (слідча) дія, доказування.

В статье освещается реальная цель, которую преследует уголовно-процессуальное задержание подозреваемого в совершении преступления.

Ключевые слова: подозреваемый, задержание, мера обеспечения уголовного производства, процессуальное (следственное) действие, доказывание.

This article highlights the real goal pursued criminal procedure detention of the suspect to the crime.

Key words: suspect, detention, measures to ensure the criminal proceedings, procedure (investigation) action proof.

Вступ. На жаль, статус кримінально-процесуального інституту «затримання підозрюваного» тривалий час залишається невизначеним, про що певною мірою свідчить троїста позиція вітчизняного законодавця. Нагадаємо, що, згідно з п. 8 ч. 2 ст. 131 Кримінального

